

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री विनोद शर्मा
माननीय न्यायाधीश श्री शारङ्गा सुवेदी
आदेश

०८१-FN-०१२२ (०८१-WO-०१५८)

विषय: अन्तरिम आदेश रद्द गरी पाउँ।

नेपाल सरकार गृह मन्त्रालयको तर्फबाट नेपाल सरकार, गृह मन्त्रालयका सचिव एकनारायण अर्याल.....

निवेदक

प्रत्यर्थी

विरुद्ध

प्रहरी बरिष्ठ उपरीक्षक जीवन कुमार श्रेष्ठसमेत.....

प्रत्यर्थी

रिट निवेदक

मुद्दा:- उत्प्रेषणसमेत।

१. यस अदालतबाट मिति २०८१।५।६ मा एकपक्षीय सुनुवाई गरी जारी भएको अन्तरिम आदेश रद्द गरिपाउँ भनी सर्वोच्च अदालत नियमावली, २०७४ को नियम ५० बमोजिम रिट निवेदनका प्रत्यर्थी नेपाल सरकार, गृह मन्त्रालयका तर्फबाट पर्न आएको प्रस्तुत निवेदन पत्र सहित मूल रिट निवेदनपत्र एवम् सो संलग्न कागजातहरूसमेत अध्ययन गरियो।
२. मूल रिट निवेदकका प्रत्यर्थी तथा यस अदालतबाट मिति २०८१।५।६ मा जारी भएको अन्तरिम आदेश रद्द गरिपाउँ भनी निवेदन गर्ने नेपाल सरकार गृह मन्त्रालय समेतका तर्फबाट विद्वान् महान्यायाधिवक्ता श्री रमेश वडाल, विद्वान् नायव महान्यायाधिवक्ताद्वय डा. श्री टेकबहादुर घिमिरे र श्री खेमराज ज्ञवाली एवम् विद्वान् सह-न्यायाधिवक्ता श्री सूर्यराज दाहाल तथा उप-न्यायाधिवक्ता श्री अमित उप्रेतीले

गर्नुभएको बहस जिकिरसमेत सुनियो। विपक्षी रिट निवेदकहरु तथा निजहरुका तर्फबाट उपस्थित विद्वान् कानून व्यवसायीहरु इजलाससमक्ष उपस्थित भएपनि अध्ययन गर्न नभ्याएको कारण दर्शाई बहस जिकिर प्रस्तुत गर्नु भएन।

३. सर्वोच्च अदालत नियमावली, २०७४ को नियम ५० बमोजिम एकपक्षीय सुनुवाई गरी अन्तरिम आदेश जारी भएको वा आफ्नो कुरा प्रस्तुत गर्ने मौका नपाएको कारण खुलाई कुनै प्रत्यर्थीले अदालतबाट जारी भएको अन्तरिम आदेश रद्द गर्न माग गरी निवेदन दिन सक्ने, त्यस्तो निवेदन परेमा अदालतले अर्को पक्षलाई झिकाई त्यसउपर छलफल गर्न सक्ने र त्यसरी सुनुवाई गर्दा अदालतले उपयुक्त र आवश्यक देखेमा अधि जारी गरेको अन्तरिम आदेश रद्द गर्न वा त्यसका शर्त संशोधन वा हेरफेर गर्न सक्नेछ भन्ने व्यवस्थाको आलोकमा विपक्षी रिट निवेदकहरुलाई प्रस्तुत निवेदन सम्बन्धमा जानकारी गराईएवाट यसै निवेदनमा सुनुवाई गर्न मिल्ने नै देखियो।

४. प्रस्तुत रिट निवेदनमा निवेदकहरुले यसै अदालतबाट ०६९-WS-००११ तथा ०७२-WO-०२९४ का रिट निवेदनमा भएका निर्देशनात्मक आदेशहरुको सम्मान तथा सामञ्जस्यता हुनेगरी नेपाल प्रहरी सेवामा तीस वर्ष सेवा अवधिको आधारमा अनिवार्य अवकाश दिने व्यवस्था प्रस्तुत रिट निवेदन दायर भएको मितिबाटै लागु नहुने गरी प्रबन्ध गर्न प्रत्यर्थीहरुका नाममा उपयुक्त आदेश जारी गर्न, सेवाका शर्त सम्बन्धी विषय ऐनमा तत्काल व्यवस्था गर्न, तत्काल ऐन बनाउन सक्ने अवस्था नभएमा संविधानको धारा १४४ अनुसार अध्यादेश जारी गर्ने आदेश जारी गरी पाउन साथै प्रस्तुत निवेदन पत्रको टुङ्गो नलागेसम्म अवकाश दिने सम्बन्धी कार्य नगर्नु नगराउनु भन्ने समेत अन्तरिम आदेशको माग भएकोमा यस अदालत एक न्यायाधीशको इजलासबाट मिति २०८१।०५।०६ मा माथि उल्लिखित रिट निवेदनहरुमा यस अदालतको विशेष इजलास/संवैधानिक इजलासबाट प्रहरी कर्मचारीहरुको सेवा शर्त सम्बन्धमा सारभूत कानून अर्थात प्रहरी ऐनमा नै आवश्यक व्यवस्था मिलाउनु भनी भएका निर्देशनात्मक आदेशको हालसम्म कार्यान्वयन नभएको, सरकारी सेवाको मातृ ऐन निजामती सेवा ऐनमा तीस (३०) वर्षे सेवा अवधिको प्रावधान हटिसकेको, यस सम्बन्धमा गठन भएका विभिन्न आयोगहरुले उक्त ३० वर्षे सेवा अवधि हटाउने सुझाव दिएको, कम उमेरमै प्रहरी कर्मचारी सेवा निवृत्त हुनु परेको भन्नेसमेत व्यहोरा उल्लेख भई रिट निवेदकहरु

तथा निवेदक जस्तै अघस्था रहेका प्रहरी कर्मचारीहरुलाई मिति २०८१।५।१६ वा प्रहरी नियमावली, २०७१ को नियम १२७(१)(घ) बमोजिम ३० वर्षे अवधिको आधारमा सेवाबाट अवकाश हुने भनी दिइएका पत्राचारहरु हाललाई कार्यान्वयन नगर्नु नगराउनु भन्नेसमेत सर्वोच्च अदालत नियमावली, २०७४ को नियम ४९(२)(क) बमोजिम अन्तरिम आदेश जारी भएको देखिन्छ।

५. रिट निवेदन व्यहोरा, सो संलग्न कागजातहरु समेतबाट रिट निवेदकहरु मिति २०५१।५।१६ मा प्रहरी सहायक निरीक्षक पदमा स्थायी नियुक्ति भई समय-समयमा माथिल्लो पदमा बढुवा पाई हाल विभिन्न पदहरुमा कार्यरत रहेको भन्ने देखिन्छ। यी निवेदकहरु प्रहरी ऐन, २०१२ तथा सो ऐन अनुसार बनेको प्रहरी नियमावली, २०४९ को व्यवस्था अनुसार सेवा प्रवेश गरेका र हाल प्रहरी कर्मचारीहरुको सेवा शर्त सम्बन्धमा प्रहरी नियमावली, २०७१ विद्यमान रहेको देखिन्छ।
६. निवेदकहरु सेवा प्रवेश गर्दा लागु रहेको प्रहरी नियमावली, २०४९ को पहिलो संशोधन भई मिति २०४९।११।१५ देखि लागु हुने गरी नियम ९८ मा विभिन्न पदमा पदावधी र उमेरको आधारका साथै सेवा अवधि ३० वर्ष पूरा भएपछि निजलाई सरकारी सेवाबाट अवकाश दिइनेछ भन्ने व्यवस्था रहेकोमा उक्त नियमावली खारेज भई मिति २०७१।१।८ देखि लागु भएको प्रहरी नियमावली, २०७१ को नियम १२७ मा समेत उमेर तथा विभिन्न पदमा बहाल रहेको अवधिका साथै तीस वर्ष नोकरी अवधि पूरा भएको अवस्थामा अनिवार्य अवकाशको व्यवस्थालाई निरन्तरता दिएको र यी निवेदकहरुलाई मर्का पर्ने गरी उक्त व्यवस्थामा कुनै परिवर्तन भएको समेत देखिंदैन।
७. यस अदालतबाट अन्तरिम आदेश जारी गर्दा उल्लेख भएका यसै अदालत विशेष इजलासबाट ०६९-WS-००११ को उत्प्रेषण परमादेशमा मिति २०७०।१२।२० मा आदेश हुँदा निवेदकहरुले माग गरेको प्रहरी नियमावली, २०४९ को नियम ९८(१) को उमेर वा सेवा अवधिबाट अनिवार्य अवकाश हुने व्यवस्था खारेज गर्न वा तिनको कार्यान्वयन रोक्न पर्ने सम्मको अवस्था नदेखिँदा रिट निवेदन खारेज हुने र अवकाशको लागि सेवा अवधि तोक्दा वा उमेर हदको कारणले सेवाबाट अवकाश लिने व्यवस्था गर्दा समेत नियमावली संशोधनको बाटो नअपनाई प्रहरी ऐनमा नै आवश्यक व्यवस्था मिलाउनु भनी निर्देशनात्मक आदेश जारी भएको देखिन्छ भने यस अदालतको संवैधानिक

इजलासबाट ०७२-WO-०२९४ को उत्प्रेषण परमादेशको मुद्दामा मिति २०७२।९।१७ मा आदेश हुँदा निवेदकहरूले माग गरेको प्रहरी नियमावली २०७१ को नियम १४०(१) को नोकरी अवधि सम्बन्धी व्यवस्था बदर गर्न मिल्ने नदेखिँदा रिट निवेदन खारेज हुने र प्रहरीको योग्यता छनोट प्रकृया, अवकाश, सेवाको गणना जस्ता विषयलाई प्रत्यायोजित विधायनको अंश नबनाई प्रहरी ऐनको सारभूत व्यवस्थाको रूपमा गर्न गराउनको लागि सरकारका नाममा निर्देशन दिएको भन्ने देखिन्छ।

८. अन्य सरकारी सेवा जस्तै नेपाल प्रहरी सेवाका कर्मचारीहरूको सेवाको शर्त सम्बन्धमा विधायिकाले नै कानून बनाइ नियमन/ व्यवस्थापन गर्नु पर्ने भन्ने कुरामा असहमति राख्नु पर्ने देखिँदैन। यस अदालतबाट समेत प्रहरी कर्मचारीको अवकाशको लागि सेवा अवधिको आधार तथा नोकरी अवधिको गणना सम्बन्धमा भएका निर्देशनात्मक आदेशको हाल सम्म कार्यान्वयन भई विधायिकाले ऐन बनाएको अवस्था देखिँदैन, तर विद्वान् महान्यायाधिवक्ता ज्यू समेतले बहसको क्रममा प्रहरी ऐन, २०१२ लाई प्रतिस्थापन गरी समय सापेक्ष प्रहरी ऐन तर्जुमा गर्नको लागि विशेषज्ञहरूको राय परामर्श समेत लिई सोको विधेयकको मस्यौदा तयार भई आवश्यक परामर्श/ सहमतिको प्रकृत्यामा रहेको, यस कार्यलाई प्राथमिकता दिई आवश्यक प्रकृत्या पूरा गरी विधायिका समक्ष विधेयक प्रस्तुत हुने क्रममा रहेको भन्ने जानकारी गराउनु भएको छ।
९. उल्लिखित अवस्थालाई हेर्दा हालसम्म नेपाल प्रहरीको संचालन तथा व्यवस्थापन प्रहरी ऐन, २०१२ तथा उक्त ऐनले दिएको अधिकार प्रयोग गरी नेपाल सरकारद्वारा बनाइएको प्रहरी नियमावली, २०७१ अनुसार भईरहेको भन्ने देखिन्छ। कुनै कानूनको व्यवस्था संशोधन वा खारेज नभए सम्म सोही कानून बमोजिम नै लागू हुने कानूनको व्याख्या सम्बन्धी नियमले पनि प्रहरी कर्मचारीको अवकाशका आधार समेतको व्यवस्था प्रहरी नियमावली, २०७१ को नियम १२७ को कानूनी प्रबृद्धहरू बमोजिम नै मिलाउनु पर्ने देखिन आयो। प्रहरी ऐन, २०१२ विषेश ऐन भएको र निजामती सेवा र प्रहरी सेवाको प्रकृति समेत पृथक रहेको हुँदा निजामती सेवा ऐनलाई मातृ ऐन मानी सो बमोजिम प्रहरी ऐनलाई व्याख्या र प्रयोग गर्न मिल्नेसमेत देखिएन।
१०. यस अदालतबाट प्रहरी कर्मचारीको सेवा शर्त सम्बन्धी ऐनको तर्जुमा गर्नु भनी निर्देशनात्मक आदेश भएपनि सो सम्बन्धमा के कस्तो कानून बनाउने, सेवाका शर्त,

अवकाशको व्यवस्था एवम् नोकरीको अवधिको गणना के कसरी गर्ने भन्ने जस्ता अन्तर वस्तुमा प्रवेश गरी विशुद्ध विधायिकी तजविज/विवेक(Legislative wisdom) को विषयलाई हस्तक्षेप हुने गरी अदालतले निर्देशित गर्न भने मिलने देखिंदैन।

११. उपर्युक्त विवेचनाबाट निष्कर्षमा भन्नु पर्ने कुरा के हो भने प्रहरी कर्मचारीको सेवा शर्त सम्बन्धी प्रावधान सरकारले बनाएको नियमावली अनुसार संचालन भई आएकोमा त्यस्तो विषयमा प्रत्यायोजित विधायन नभई सारभूत कानूनद्वारा नै व्यवस्था गर्नु भनी यस अदालतबाट निर्देशनात्मक आदेशसमेत जारी भएको, उक्त आदेशसमेत बमोजिम नयाँ प्रहरी ऐन तर्जुमा गर्नको लागि आवश्यक विधेयकको मस्यौदासमेत तयार भई विधायिका समक्ष पेश गर्ने प्रकृत्यामा रहेको तर विधायिकाबाट ऐन पारित भई लागु भई नसकेको हालको अवस्थामा विद्यमान कानून अनुसारनै प्रहरी संगठन एवम् त्यसमा कार्यरत जनशक्तिको सेवा शर्त समेतको नियमन एवम् व्यवस्थापन गर्नुको विकल्प देखिंदैन।
१२. प्रस्तुत निवेदन पत्रमा निवेदकहरूले माग गरे जस्तो प्रहरी नियमावली, २०७१ को नियम १२७(१)(घ) अनुसार ३० वर्ष नोकरी अवधि पूरा भएको आधारमा अनिवार्य अवकाश दिने व्यवस्था कार्यान्वयनमा रोक लगाउने हो भने के कति वर्षमा अवकाश दिनु पर्ने हो, कहिले अवकाश हुने वा नहुने के हो भन्ने विषयमा अन्यायलता सृजना हुने मात्र नभई विद्यमान कानून निष्कृत्य हुन जाने र त्यसबाट समग्र प्रहरी संगठनको संरचना, कार्य संचालन, पदसोपान, आदेशको श्रृंखला (Chain of command), कार्यरत प्रहरी कर्मचारीको वृत्ति विकास एवम् निजहरूको माथिल्लो पदमा जाने वैध अपेक्षामा समेत प्रतिकूल असर पर्न गई कानूनी रिक्तताको स्थिति सृजना हुन सक्ने र त्यस्तो अवस्था सृजना हुन नदिने तर्फ राज्यका सबै निकायहरूले संवेदनशील भई सजगता अपनाउनु पर्ने भएको आधार कारण समेतबाट रिट निवेदकहरू प्रहरी सेवामा प्रवेश गर्दा विद्यमान प्रहरी नियमावली, २०४९ को नियम ९८(१) कै निरन्तरता हुने गरी व्यवस्था भएको प्रहरी नियमावली, २०७१ को नियम १२७(१)(घ) बमोजिम ३० वर्षे अवधिको आधारमा सेवाबाट अवकाश दिने गरी भएका पत्राचारहरूमा गम्भीर कानूनी त्रुटि नदेखिएको, सेवा शर्तसम्बन्धी कानून बमोजिम अवकाश पाउने निवेदकहरूलाई अपूरणीय क्षति पुग्ने भन्ने पनि नदेखिएको एवम् कानूनी आधार बिना नोकरीको निरन्तरता हुनु पर्ने भन्ने निवेदकहरूका पक्षमा सुविधा सन्तुलन समेत नदेखिएको स्थिति हुँदा यस

अदालत एक न्यायाधीशको इजलासबाट मिति २०८१।५।६।५ मा जारी भएको अन्तरिम आदेश सर्वोच्च अदालत नियमावली, २०७४ को नियम ५०(३) बमोजिम रद्द गरिदिएको छ। आदेशको जानकारी सरोकारवालाहरुलाई दिई नियमानुसार गर्नुहोला

न्यायाधीश

न्यायाधीश

ईति सम्बत् २०८१ साल भदौ १४ गते रोज ६ शुभम् -----।